

IZVEŠTAJ O MONITORINGU POŠTOVANJA KODEKSA NOVINARA SRBIJE U DNEVNIM LISTOVIMA U PERIODU OD 01. MARTA DO 31. DECEMBRA 2016. GODINE

UVOD

Kao i prethodne godine, u periodu od 1. marta do 31. decembra 2016. posmatrano je osam dnevnih novina koje se distribuiraju na nacionalnom nivou, i to: Politika, Danas, Večernje novosti, Blic, Alo, Kurir, Informer i Srpski telegraf, koji je počeo da izlazi od 24. marta 2016. godine.

Čitanjem i analizom tekstova objavljenih u ovim medijima, utvrđivani se nesporni prekršaji Kodeksa novinara Srbije - u tabele su zatim upisivani: naziv medija, datum objavljivanja, rubrika, strana i naslov teksta, kao i tačke Kodeksa koje su prekršene u određenom tekstu.

U posmatranom periodu ukupno je zabeleženo 5447 tekstova u kojima je prekršena bar jedna tačka Kodeksa. Poređenje s prošlogodišnjim podacima upućuje na zaključak da je došlo do drastičnog porasta broja prekršaja Kodeksa. U periodu od aprila do decembra 2015. godine, zabeleženo je 3219 medijskih sadržaja kojima je prekršen Kodeks. U istom periodu ove godine - od aprila do decembra 2016, takvih sadržaja bilo je 4993, što je skok od čak 49 procenata!

Najviše slučajeva u kojima je prekršen Kodeks zabeleženo je u Srpskom telegrafu - 1320, što je deo objašnjenja velikog skoka u broju prekršaja u odnosu na 2015. Naime, tokom 2015. ovaj list nije izlazio, a umesto njega posmatrane su Naše novine, koje su u međuvremenu ugašene i u kojima nije bilo čestog i svakodnevnog kršenja profesionalnih standarda. Sledi Informer sa 1208 prekršaja, Kurir sa 1100, Alo sa 810, Blic sa 604, Večernje novosti sa 285 prekršaja, dok su prekršaji u listovima Danas i Politika zanemarljivi u odnosu na ostala izdanja.

Najčešće su kršene tačke Kodeksa koje se odnose na istinitost izveštavanja, novinarsku pažnju i privatnost osoba o kojima se izveštava: pretpostavke, nagađanja, praznoverice i lične konstrukcije predstavljani su kao činjenice, kršeno je pravo na pretpostavku nevinosti, a često se gubila granica između javnog interesa i ulaska u domen intime kako poznatih, tako i "običnih" ljudi.

OPŠTA ZAPAŽANJA

ZLOČINI

U kontekstu kršenja Kodeksa novinara Srbije, godinu su obeležila dva slučaja: ubistvo pevačice Jelene Marjanović u aprilu i silovanje i ubistvo trogodišnje devojčice iz okoline Zaječara u julu. Prvi slučaj privukao je izuzetnu, reklo bi se nezapamćenu pažnju medija, ali je isto tako postao primer drastičnog kršenja profesionalnih standarda u izveštavanju: mediji su do kraja godine uporno izveštavali o ovom slučaju, a u gotovo svim tekstovima prekršena je bar jedna odredba Kodeksa - samo u aprilu, kada se ubistvo dogodilo, takvih je tekstova bilo više od sto, a ukupan broj kršenja Kodeksa bio dvostruko veći nego u aprilu prethodne godine. Posebno zabrinjavajuće u ovom slučaju jeste činjenica da su neki mediji predstavili sebe kao saradnike u istrazi i svoju ulogu percipirali u skladu s tim.

Zločin nad trogodišnjim detetom u okolini Zaječara u medijima je detaljno predstavljen - uz grafičke prikaze nasilja koje je dete preživelo, kao i minuciozne opise leša. Mediji su ulazili u devojčicinu kuću, snimali majku koja joj sprema posmrtnu odeću, razgovarali s ukućanima, izneli sve detalje njihovog privatnog života, zaključno s kricima na sahrani. Ipak, u kontekstu profesionalnih standarda sve je to ostalo u senci saopštenja Rodoljuba Šabića, poverenika za informacije od javnog značaja i zaštitu podatak o ličnosti.

Posle niza tekstova o ovom slučaju, Šabić je u Ministarstvu unutrašnjih poslova pokrenuo nadzor u vezi s navodnim "curenjem" podataka u medije. Utvrđeno je da "u medijima objavljeni, najdelikatniji, izuzetno mučni navodi o do detalja 'preciznim' izjavama okrivljenog o načinu izvršenja krivičnog dela, o načinu prikrivanja tela žrtve nakon izvršenja krivičnog dela, te o navodnoj sadržini obdukcionog nalaza ili psihijatrijskog veštačenja, nemaju osnov u službenoj dokumentaciji organa, odnosno od nje se razlikuju u veoma velikoj meri ili u potpunosti". Kada su se pred Komisijom za žalbe Saveta za štampu našle žalbe koje su se ticale ovog slučaja, članovi i članice saglasili su se da je bilo višestrukog kršenja Kodeksa, ali su u obzir, pre svega, uzeli nalaze Poverenika, navodeći u odluci da je "nesumnjivo da su navodna saznanja iz istrage neistinita".

PR OBJAVE

Tokom 2016, zapažen je porast broja PR objava koje nisu označene kao marketinški sadržaj ili oglas. Vrlo često, kompanije se reklamiraju pod firmom humanitarnih akcija koje sprovode, pa tokom istog dana više medija objavi praktično isti sadržaj uz različite naslove. Naročito je drastičan primer kršenja Kodeksa novinara Srbije gde se, kao novinarski, plasiraju komercijalni sadržaji koji navodno pomažu lečenju i poboljšanju izgleda ljudi.

Ne samo tokom predizborne kampanje, već praktično tokom cele godine, bilo je mnogo sadržaja koji spadaju u domen političkog marketinga, a nisu označeni kao takvi - što nismo zapazili u monitoringu 2015. godine. Na tome posebno insistira uredništvo Srpskog telegrafa (sa redovnim serijalom Lepa Srbija u kome se na četiri stranice otvoreno propagiraju dostignuća vladajućih struktura u različitim gradovima).

ZASTRAŠIVANJE NASLOVIMA

Sve je veći broj tekstova u kojima se čitaoci neopravdano uzbunjuju i zastrašuju. U tome prednjače Informer i Srpski telegraf, naročito u tekstovima u kojima se, bez pouzdanih informacija i relevantnih izvora, bave geostrateškim interesima velikih sila - Rusije i SAD. Informer tako objavljuje da "Treći svetski rat počinje u Crnoj Gori, i to zbog NATO, Rusije i Srbije", da "NATO hoće rat" i "preti Srbiji ratom", dok je "CIA spremna i da ubija po Srbiji". S druge strane, Srpski telegraf navodi kako će "Evropa potonuti u krvavom ratu 2017" ili da "Amerikanci hoće pokolj Srba".

Praksa da naslov ne odgovara sadržini i suštini teksta (Poglavlje 2, tačka 1) takođe je sve primetnija, pa se često pojavljuju naslovi u kojima je nečija izjava potpuno izvučena iz konteksta, zloupotrebljena ili "slobodno protumačena".

ANALIZA MEDIJA

ALO

List Alo jedan je od rekordera u kršenju Kodeksa novinara Srbije, a to što se po broju prekršaja nalazi na četvrtom mestu može se povezati jedino sa činjenicom da Alo ima manje strana od ostala tri tabloida. Najčešći prekršaji Kodeksa novinara u ovom listu su predstavljanje spekulacija, nagadjanja i pretpostavki kao činjenica, neproverenih kod više izvora, ili bez ikakvih dokaza da su

provereni, neosnovane optužbe i klevete, kršenje pretpostavke nevinosti, korišćenje anonimnih izvora čiji navodi nisu dokazani, nevodjenje računa da izvori često slede svoj interes, ugrožavanje dece, kršenje prava na privatnost i dostojanstvo, nepoštovanje kulture i etike javne reči, objavljivanje uznemirujućih sadržaja (najviše tela osoba nastradalih u nesrećama i tragedijama. U listu Alo, po pravilu, vrlo često se navode izjave anonimnih izvora, i predstavljaju kao činjenice, bez ikakvih dokaza i provera. Najviše prekršaja zabeleženo je u rubrikama Aktuelno, Vesti i VIP, koja je primer nepoštovanja novinarskog kodeksa.

Najveći broj takvih sadržaja predstavljen je u izornoj kampanji na proleće, a primetan je porast od septembra, sa približavanjem predstojećih izbora. Spekulacije se odnose na nagadjanja ko će, a ko ne biti, prvo u predizornoj, a nakon toga i u postizornoj koaliciji. Primetno je i otvoreno nekritičko svrstavanje ka jednoj političkoj opciji.

Drastični primeri kršenja Kodeksa novinara Srbije u listu Alo su u izveštavanju o ubistvu pevačice Jelene Marjanović, ubistvu trogodišnje devojčice u okolini Zaječara, masovnom ubistvu u Žitištu, izveštavanju o bolesti i smrti Bate Živojinovića, povredi Nede Arnerić, pisanja o zdravstvenom stanju glumice Milene Dravić, hapšenju brata košarkašice Milice Dabović, privatnim razmiricama fudbalera Alberta Nadja i njegove bivše supruge, nagadjanjima o potencijalnim predsedničkim kandidatima i neosnovanim optužbama mogućih. Interesantno je da je list Alo jedan od tabloida koji su u srpsko novinarstvo uveli pravilo da ne odgovaraju na pet osnovnih novinarskih pitanja u svojim tekstovima, pa smo tako saznali „da je jedan političar“ uradio ovo ili ono, ili da je „jedna funkcionerka zlostavljala svog vozača“. U rubrici VIP, recimo, retko kad ima teksta bez anonimnog izvora, koji je, očigledno, izmišljen, i gde su ti navodi provereni. Vrhunac „dužne“ novinarske pažnje u ovoj rubrici lista Alo je, da se onaj o kome navodni anonimni izvor daje informacije nije javljao na telefon, ili je , eventualno, potvrdio sva „ekskluzivna“ saznanja. Očigledan primer PR-a tzv estardanih ličnosti. Takav način rada se “prelio” i na ostale, daleko važnije rubrike.

BLIC

Iako je u ovom listu zabeležno manje prekršaja Kodeksa nego tokom 2015. godine, Blic je u nekim situacijama izveštavao prilično tabloidno, bez osvrtnja na profesionalne standarde i medijsku etiku. To se pre svega odnosi na slučajeve ubistava koji su privukli veliku pažnju javnosti, ali i slučajeve

porodičnog nasilja koje je Blic - navodno se zalažući za borbu protiv nasilja - predstavljao suprotno brojnim tačkama Kodeksa novinara Srbije.

VEČERNJE NOVOSTI

Večernje novosti su u donjem delu tabele zabeleženih prekršaja Kodeksa novinara Srbije. Najčešće zabeleženi prekršaji su: pretpostavka nevinosti, uznemiravajući sadržaj, pravo na privatnost i dostojanstvo i komercijalno oglašavanje predstavljeno u novinarskoj formi. Pomenuti prekršaji najčešće su zabeleženi u rubrikama Hronika, Ekonomija, i Bgd011, dok drugih prekršaja gotovo da i nema.

Greške su jasno identifikovanje osumnjičenih i žrtava ili objavljivanje detalja koji ih jasno mogu identifikovati, objavljivanje fotografija tela nastradalih u nesrećama, objavljivanje raznih promotivnih sadržaja u novinarskim formama (akcije, popusti, pr saopštenja...)

DANAS

Broj prekršaja u listu Danas je zanemarljiv, i gotovo svi su objavljivanje komercijalnog sadržaja u novinarskoj formi. U poredjenju sa ostalim listovima to ne deluje drastično, ali je pojava koja je u poslednje vreme sve prisutnija u srpskim medijima, i prekršaj je Kodeksa novinara Srbije, dugoročno opasna, jer dovodi do gubitka poverenja čitalaca u medije.

INFORMER

List Informer "izgubio" je vodeću poziciju na listi štampanih medija koji najčešće krše Kodeks novinara Srbije: zabeležen je 1071 tekst u kojem su prekršene odredbe tog dokumenta, dok je u prethodnoj godini takvih tekstova bilo 1025.

Kao i drugi listovi, Informer najčešće krši pravo na pretpostavku nevinosti, pravo na privatnost i plasiranje nedovoljno proverenih informacija. Međutim, ovaj list specifičan je po gotovo svakodnevnom kršenju tačke 2 Poglavlja 2 koja se odnosi napolitički ili ekonomski interes izdavača na uređivačku politiku: utisak je da su prve strane Informera otvoreno u službi vladajuće partije, dok je svaki tekst koji se tiče opozicije ili opozicionih lidera pristrasan, neobjektivan i izrazito ostrašćen.

U Informeru je nastavljen sad već tradicionalni progon političkih neistomišljenika aktuelnog režima, pa su se na naslovnim stranama, gotovo

svakodnevno, u ulozi optuženih nalazili novinari, predstavnici nevladinog sektora, čak i glumci i pevači, čije je ponašanje tumačeno kao nepatriotsko. U tekstovima koji bi mogli da se označe kao "medijske hajke", kršeno je više odredbi koje se odnose na istinitost izveštavanja, otvoreno političko svrstavanje, nepoštovanje kulture i etike javne reči, itd. Važno je takođe da je u njima skoro redovno bilo informacija koje nisu ponuđene čitaocima, a koje bi mogle da utiču na njihov stav (Poglavlje 5, tačka 3).

KURIR

Dnevne novine Kurir nalaze se na trećem mestu po zabeleženom broju prekršaja. Primetno je da su, nakon objavljivanja rezultata monitoringa u septembru prošle godine, svoje marketinške tekstove počeli da označavaju vidljivije i jasnije prosečnom čitaocu, što je značajno umanjilo broj zabeleženih prekršaja. U zabeleženim prekršajima Kodeksa novinara Srbije Kurir je, u najvećem broju, pretpostavke, nagadjanja i spekulacije predstavljao kao činjenice, nije proveravao informacije i nije prepoznavao da izvori slede svoj interes, neosnovano optuživao i klevetao, i na drastičan način kršio pravo na pretpostavku nevinosti, privatnost, dostojanstvo i integritet ljudi o kojima se piše, prava dece...takvi slučajevi su zabeleženi u tekstovima o ubistvu pevačice Jelene Marjanović, ubistvu trogodišnje devojčice u okolini Zaječara, masovnom ubistvu u Žitištu, povredi Nede Arnerić, bolesti i smrti Bate Živojinovića, o letovanju glumice Danice Maksimović na Adi Bojani, hajke na Nebojšu Čovića, pisanja o navodnoj ljubavnoj vezi Elene Karić i Marije Šerifović, izveštavanju o hapšenju brata košarkašice Milice Dabović...Kurir je takođe, kao i Alo uveo pravilo neodgovaranja na pet novinarskih pitanja, pa smo tako, izmedju ostalog, saznali da prostitutka širi sidu, i da su političari u panici, da je starlet nestao telefon, pa su opet pojedini u panici...itd.

Najčešći prekršaji zabeleženi su u rubrikama Tema dana, Vesti, Hronika i Stars, u kojoj gotovo i da nema teksta u skladu sa Kodeksom novinara Srbije.

POLITIKA

Politika je list koji najređe krši Kodeks novinara Srbije, dodatno smanjivši svoj inače nizak "skor" iz prethodne godine sa 51 na 46. U pitanju su uglavnom kršenja prava na pretpostavku nevinosti, odnosno tekstovi u okviru Hronike u kojima se imenom i prezimenom označavaju ljudi osumnjičeni za neko krivično delo.

Ipak, u Politici su se početkom godine pojavili tekstovi u kojima su mnoge nevladine organizacije i mediji označeni kao primaoci navodno astronomskih novčanih iznosa iz različitih privatnih fondacija i organizacija. Iako je veći broj podataka u ovim tekstovima bio istinit, kontekst u kojem su plasirani i vidan nedostatak informacija koje bi mogle da utiču na stav čitalaca, predstavljali su grubo kršenje Kodeksa novinara Srbije.

Nakon što su se neke od pomenutih nevladinih organizacija i medijskih kuća žalile Savetu za štampu, a Komisija za žalbe većinom glasova odlučila da je bilo kršenja Kodeksa, Politika je objavila niz tekstova kojima su diskreditovani pojedini članovi Komisije za žalbe, pa i sama Komisija.

SRPSKI TELEGRAF

Uprkos činjenici da je "najmlađi", odnosno nov list na tržištu, Srpski telegraf našao se u vrhu dnevnih listova koji svojim tekstovima krše Kodeks novinara Srbije. Ovde se svakodnevno iznose izuzetno teške optužbe bez dokaza, nagađanja se gotovo redovno predstavljaju kao činjenice, bez ikakvih ograda objavljuju se diskriminatorni sadržaji, većina PR sadržaja nije označena, a izvori na čijim se iskazima baziraju udarni tekstovi najčešće slede sopstvene interese (Poglavlje 5, tačka 2 Kodeksa novinara Srbije).

Za Srpski telegraf, baš kao i za Informer, karakteristično je i zagovaranje proruskog orijentacije Srbije bez ikakvog osvrta na Kodeks - bez proverenih informacija, bez relevantnih, najčešće čak i bez imenovanih izvora. Zahavaljujući tome, ovakve teorije o globalnoj politici i uticaju na Srbiju imaju preteći ton, te se čitaoci zastrašuju ratom, svetskim zaverama i krvoprolićem.

Tokom decembra 2016. Srpski telegraf svakodnevno je objavljivao tekstove protiv hrvatskih proizvođača i izvoznika više prehrambenih proizvoda, optužujući ih da "truju" srpsku decu, da finansiraju hrvatske ratne zločince, zagađuju vazduh itd. Nisu pruženi nikakvi dokazi za ovakve tvrdnje, baš kao što nisu objavljene ni činjenice koje bi mogle da utiču na stav čitalaca.